

Heden:
 volen [inssit - perf.] om de steden en dorpen die zij in brand gestoken hadden [incendant - perf.] - plusquamperf., weer te herstellen.
 Qui sensum verae gloriae cepit, nihil cum hac gloria comparandum putat (Cicero, Philippicae 5,49) - Wie een idee van de ware roem heeft gekregen [cepit - perf.], beschouwt [putat - praes.] niets met deze roem vergelijkbaar.
 Toekomst: Si te rogavero aliquid, non respondebis? (Cicero, Tusculanae 1,17) - Als ik je iets zal hebben gevraagd [rogavero - fut. ex.], zul je dan niet antwoorden? [respondebis - fut.]

Wat hierbij interessant is, is de mogelijkheid om het perfectum zowel een connotatie in het verleden (met een voorafgaande, afgesloten handeling in het daarvoor liggende verleden), als ook in het heden (als afgesloten presens) te geven. Dit hangt samen met wat in de *Algemene Nederlandse Spraakkunst* als *Aktionsart* wordt omschreven en in dit artikel als aspect is aangeduid. Op basis van recent onderzoek kan worden gesteld dat het Latijn eveneens aspect kent en wel een duratief en een terminatief aspect.²⁵ Deze aspecten kunnen gedeeltelijk aan de tijden worden toegekend, waarbij de verdeling als volgt is:

aspect	tijdsdomein	verleden	heden	toekomst
		duratief	duratief	duratief
duratief		imperfectum		
duratief en terminatief			praesens	futurum
terminatief		plusquamperfectum	perfectum	futurum exactum

Twee tijden, *praesens* en *futurum*, zijn dus vanuit een Latijns standpunt bekeken *dubbelaspectueel*. Of deze tijden duratief dan wel terminatief moeten worden geïnterpreteerd is dus afhankelijk van de zinscontext. De overige tijden zijn vrij strikt aspectueel gescheiden. Naar mijn idee is de situatie in het Latijn tamelijk Nederlands in zijn huidige vorm min of meer een schepping is van humanisten uit de 16^e eeuw die de matrix van het "volmaakte" Latijn over de Nederlandse moedertaal hebben gelegd. Omdat de zestiende-eeuwse grammatica's vrijwel niets zeggen over de syntaxis, kan hierover helaas geen eensluitende uitspraak worden gedaan, maar het zou me niet verbazen, als ook de Nederlandse taalnormering *rum* deels een overblijfsel is van humanistische taalnormering.

Het is interessant om dit systeem te vergelijken met het Tsjechische aspect-systeem²⁶:

²⁵ Burkard en Schauer 2000: 176-178 spreken van *duratief* en *punctueel* dan wel *momentaan*. Ter wille van de duidelijkheid is hier de terminologie van de ANS gehandhaafd.
²⁶ Op basis van het schema in Karlik 2003: 318.

ASPECT
 tussen
 het Ne
 landse
 tijd en
 duratie
 king n
 tegenw
 He
 juist oo
 met pre
 dezinft
 zijn op
 student
 voltooit
 tum). H
 termina
 niet bes
 Stal
 Tem
 Ten
 worden
 Peir
 Peir
 En C
 den op s
 De c
 27 Pe
 28 Ik
 Hoogd
 Partizip
 sche talen
 bestaat tot a
 naast Ich bi
 29 Kar
 30 Voo